

PRAVNO-POLITIČKI DOMETI ZABRANE POLITIČKIH STRANAKA U NEMAČKOJ

Apstrakt

SR Nemačka je prva država Evrope koja je članom 21. Ustava konstituisala političke partije tako da Savezni ustavni sud može da ih zabrani, ukoliko nađe da su neustavene. Već u prvim godinama postojanja SR Nemačke, Sud je na inicijativu vlasti, zabranio dve političke partije, koje pripadaju krajnjoj levici i desnici nemačke političke scene. Međutim, ubrzo nakon zabrane tih partija dolazi do novog formiranja veoma sličnih političkih partija, kojima je pored delimično izmenjenog naziva, članstvo i ideologija u velikoj meri nasleđeno, upravo od strane zabranjenih političkih partija. U obrazloženju predmetnih presuda izražena je strepnja za liberalni demokratski sistem, koji je, prema stanovištu Suda, ugrožen samim postojanjem takvih partija, te činjenica da su političke partije koje promovišu totalitarnu ideologiju, ubrzo nastavile sa radom, dovodi u pitanje iskrenost takvih stanovišta. Takođe, pitanje zabrane političkih partija u Nemačkoj je i danas aktuelno. Desničarska partija NPD nije zabranjena početkom ovog veka zbog procesnih neprilika koje su stvorili ubačeni agenti (“državni službenici”) koji su, usled minornosti strukture te partije uspeli čak da se probiju na visoka mesta u toj partiji. Novi predlog za zabranu NPD sa nestrpljenjem se očekuje i to zbog stava ESLjP da političke partije koje prete demokratiji moraju imati makar kakvu šansu (političku snagu) da sprovedu svoju nameru političkim putem. NPD je danas minorna politička stranka, bez ikakvog uticaja u društvu.

Ključne reči: SR Nemačka, zabrana političkih partija, militantna demokratija, Savezni ustavni sud, SRP, KPD.

¹ Zamenik javnog tužioca, Treće osnovno javno tužilaštvo u Beogradu, mail: panta_0008@yahoo.com

*Da postoji kakav narod bogova, on bi sobom upravljao demokratski.
Tako savršena vlada nije za ljude.
Ž.Ž. Ruso, Društveni ugovor*

1. Uvod

Nakon kraha Vajmarske Nemačke i dolaska nacista na vlast, usledilo je 12 godina privrednog i teritorijalnog razvoja te zemlje, na račun velikog dela Evrope. Diktatorski režim koji je sejavao strah i uvukao u rat gotovo čitav svet, okončao je vladavinu završetkom Drugog svetskog rata totalnim porazom. Od okončanja rata do današnjih dana, totalitarni režimi u Nemačkoj, a pre svih neonacizam, izuzetno je osetljiva pravno-politička tema, koja izaziva velike polemike šire svetske javnosti; daleko veće od realnog problema koji neonacizam danas predstavlja, makar u poređenju sa stvarnim globalnim problemima, poput nuklearnog naoružanja, koje se često stavlja u ravan sa ovom pojavom.

Dakle, pomen ekstremne desničarske ideologije, koji je Nemačku obeležio za sva vremena, izaziva različite reakcije kod kako stanovnika te zemlje, tako i kod pojedinaca i organizacija širom sveta. Komunizam, s druge strane (verovatno daleko više nego nacizam) takođe nije prijatna ideologija većini Nemaca. On ih podseća na posve drugačiji tip totalitarnog režima i demarkacionu liniju blokova zazidanu u srcu njihove prestonice - Berlinu, koja je svet ali i njihovu naciju oštro podelila. Međutim, komunizam, nakon Drugog svetskog rata, u Zapadnoj Nemačkoj nikada nije bio stvarna politička pretnja, niti je njegov nosilac Komunistička partija Nemačke bilo kada, na izborima, zapretila da može uzeti više od 2 do 2.5% glasova birača.

Ipak, bolna iskustva prošlosti kao i strah od proleTERSKE najeZde, naveli su nemačkog ustavotvorca da predvidi mere kojima će nemačko društvo u začetku onemogućiti takve pojave.

Nakon Drugog svetskog rata, elita je glasno govorila o konkretnim zaštitnim merama koje treba integrisati u pravni sistem. Cilj tih mera je bio jedan - očuvanje mladog demokratskog poretka, koji je pobedio nacizam i uspostavio svoje društvene, ekonomske i kulturne vrednosti. Početak misli o implementaciji zaštitinih mera, demokratske sisteme, prepoznatljivih po kovanici *militantna demokratija*, vezuje se za nemirne tridesete godine prošlog veka i nemačkog filozofa Karla Levenštajna². Na pravu priliku za realizaciju koncepta nije se dugo čekalo. Simbolično, militantna demokratija je najpre prihvaćena na poprištu tragedije, u Saveznoj Republici Nemačkoj, koja je Osnovnim zakonom (Ustavom

² Videti, K. Loewenstein, "Militant Democracy and Fundamental Rights", *The American Political Science Review*, vol. 31, 3-4/1937.

iz 1949.) priznala pravo Saveznom ustavnom sudu Nemačke da zabrani neustavne političke partije. Savezna Republika Nemačka, ipak nije prva posleratna država koja je konstituisala političke partije. Pre nje, putem konstitucionalizacije političkih partija, krenule su Austrija (1945.) i Italija (1947.).³

Razlog ovakvog stanja u pojedinim državama, s jedne strane je stabilnost najviših pravnih akata, a s druge, nepostojanje preke potrebe da se ta društva štite od totalitarnih političkih partija putem konstitucionalizacije “namačkog tipa”. Austrija, Italija i Nemačka, s druge strane, nisu propustile ukazanu priliku da ustavima uredе organizaciju političkih partija.

Nazivom politička partija označava se deo šire političke scene (lat. part-deo, partire - deliti). Postepeno su tim nazivom zamenjeni pojmovi “fakcija” (facere - činiti) i sekta (“secio” deliti) koji je duže vreme korišćen za označavanje verskih podela. Od kada su nastale u Velikoj Britaniji (“kao slučajno društveno otkriće”) proširile su se i postale nezamenljiv činilac u društvu.⁴ Kao takve, u skladu sa sopstvenom ideologijom, mogu doneti notu progresu ili, pak, biti faktor rušenja, razgradnje i totalnog uništenja poretka koji nije u skladu sa njihovom ideologijom i ekonomskim interesima. Kako se politička ideologija može sprovesti kroz raznovrsne oblike društveno-političkog, trebalo bi što preciznije odrediti pojam te institucije, kako bi se obeshrabrile zloupotrebe.

Kodeks dobre prakse Venecijanske komisije političke partije određuje kao udruženja čiji je zadatak kandidovanje svojih predstavnika na izborima kako bi se obezbedila zastupljenost u političkim institucijama i ostvarila politička vlast na nekom od nivoa: nacionalnom, regionalnom, lokalnom ili na sva tri nivoa.⁵ Političke partije, takođe, imaju cilj da nakon osvajanja vlasti, sprovedu sopstvenu politiku, koja se jednim delom bazira na ideološkoj pozadini njihovog udruživanja, a drugim delom na ekonomskim interesima vladajuće većine.

³ I.V. Biezen, G. Borz, “The Place of Political Parties in National Constitutions”, *The Legal Regulation of Political Parties, working paper* 01/09, 2-7 www.partylaw.leidenuniv.nl/uploads/wp0109.pdf, 06.04.2015.

Međutim, uprkos započetom trendu konstitucionalizacije političkih partija, mnoge evropske države su znatno kasnije u svoje ustave uvrstile političke partije.

Primeri poput Finske (1999.) Švajcarske (1999.) ili Luksemburga (2008.) samo su od nekih u kojima su političke partije “kasno” postale ustavna kategorija. Takođe, pojedine evropske države poput Belgije, Danske, Irske ili Holandije, još uvek svojim ustavima nisu regulisale ovo pitanje.

⁴ V. Goati, *Političke partije i partijski sistemi*, Centar za monitoring – CEMI, Podgorica 2007., 6, 17.

⁵ Evropska Komisija za Demokratiju kroz pravo (Venecijanska Komisija) Kodeks dobre prakse u oblasti političkih partija Usvojen na 77. plenarnom zasijedanju Venecijanske komisije, Venecija 12-13. decembar 2008., 4.

2. Militantna demokratija

Gledano kroz istoriju, političke stranke su društveno-politički sistem mogle da organizuju u skladu sa svojom ideologijom, dakle, na način koji nije u skladu sa današnjim demokratskim tendencijama. Takav koncept je danas nedopustiv. Nakon okončanja Drugog svetskog rata, demokratski princip je čvrsto utemeljen kao jedini željeni model, a njegovo negiranje izaziva podozrenje. U prethodnim redovima napomenuta je reakcija Savezne Republike Nemačke, koja je svesna posledica koje su proistekle iz slabosti Vajmarske republike. SR Nemačka je, dakle, prva reagovala, te je Osnovnim zakonom nastojala da takve posledice u budućnosti otkloni. Otklonila ih je tako što je, kako pojedinci primećuju, ukinula demokratiju neprijateljima demokratije, organizovanim u neustavne političke partije. To je učinila odredbom člana 21. stav 2. Ustava koji predviđa da “stranke koje svojim ciljevima ili ponašanjem svojih pristalica teže da podriju ili unište slobodarski demokratski osnovni poredak ili da ugroze postojanje Savezne Republike Nemačke su neustavne.”⁶ Ova odredba predstavlja temelj čitavog jednog sistema mera, koji se, do danas, u pravnoj misli i praksi značajno razgranao i dobio svoj prepoznatljiv naziv “militantna demokratija”.

Nemački sistem odbrane demokratije pored ustavnopravnog uporišta sadrži i zaštitne odredbe kaznenopravne i administrativne prirode. Zaštita nemačkog društva je preventivnog karaktera. Ono se štiti od ekstremističkih potencijala i pre nego što ekstremističke grupacije prekrše zakon.⁷ Dovoljan je, dakle, već njihov potencijal da naruše demokratski poredak, pod uslovom da su organizovane u odgovarajućoj formi (kao političke partije). Već u tim slučajevima je moguće pristupiti procesu njihove zabrane. Međutim, upravo je taj “rušilački potencijal” ono što je, danas, sporno kod ovog pitanja i zbog koga zaziru pobornici militantne demokratije u Nemačkoj, a na kome insistira ESLjP. Da bi imalo smisla zaštititi demokratiju, potrebno je da demokratiji zaista pretila opasnost njenog uništavanja. Ukoliko političke partije naslinim metodama sprovede svoje nedemokratske programe, te prete da uzdrmajaju tekovine demokratije i njenog načina proizvodnje, jasno je da postoji pravni osnov za reaganje, shodno članu 21. Ustava Nemačke. Međutim, kako objasniti, makar stručnoj javnosti, da su zabranjene političke partije krajnje desnice i levice, o kojima će biti reči, bile i ostale marginalne političke stranke koje su imale simboličan lokalni značaj.

⁶ Basic Law for the Federal Republic of Germany, Article 21, <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>, 07.04.2015. godine

⁷ D. Velički, “Koncept “borbene demokracije” u SR Njemackoj”, *Politička misao*, Zagreb, Vol. XLIV, 4/2007, 35

Sasvim drugačiji je slučaj bio sa, recimo, "Refah partijom" u Turskoj. ESLJP je potvrdio zabranu političke partije premijera Erdogana, upravo zbog njene realne snage i radikalnih političkih aspiracija. Ne ulazeći u moralnu dilemu militantne demokratije Refah partija je snagom, ideologijom i političkim delovanjem ugrozila demokratske tekovine u toj državi, te pravna podloga militantne demokratije nije u potpunosti pogazena političkom konotacijom odluke.

Moralna dilema zaštite demokratije na ovaj način je posebno i veoma problematično pitanje, na koje se odgovara najčešće drugim pitanjima, ali i citiranjem poznatog Gebelsovog cinizma.⁸ Nova koncepcija društvenih vrednosti izvela je zaključak da slobodna utakmica političkih snaga u demokratiji mora da nađe granicu tamo gde neprijatelji demokratije, uz pomoć nje same, žele da je ukinu i uspostave bilo koji oblik autoritarnog režima.⁹ Uprkos iskustvu, nemački Ustav nije želeo da političku slobodu (bez koje, de facto, nema demokratije) onemogućiti u većoj meri nego što je potrebno; za zabranom političkih partija bi trebalo posegnuti samo ukoliko je politički kurs partije trajno usmeren protiv demokratskog poretka, tačnije protiv elementarnih ustavnih načela, koje bi konkretno zapretile ukidanju ili ograničenju demokratskog poretka.¹⁰

Pored većine pobornika militantne demokratije, koji bi želeli da zaštite postojeći sistem, svojevremeno nisu bili tihi ni njihovi oponenti, pre svih Hans Kelzen. On je pred sam krah Vajmarske Nemačke tvrdio da demokratija, da bi ostala demokratija, mora da istrpi sve pokrete koji su nastali u njoj, bez obzira na to što žele da je unište; jer demokratija koja pokušava silom da se suprotstavi želji većine naroda, prestaje da bude demokratija.¹¹ Uprkos današnjoj nepopularnosti ove teze, jasno je da je poštovanje želje većine naroda ono po čemu se demokratija prepoznaje, makar gledano u odnosu na nedemokratske sisteme. Shodno tome, ukoliko, recimo, većina naroda želi promenu sistema, demokratija im to mora dozvoliti. U suprotnom se ne razlikuje od drugih sistema, kojima se ona pretpostavlja.

Uprkos različitim filozofskim pristupima u pravnoj teoriji, gde se političkim partijama omogućava razvoj vlastite politike i ideološke, Evropa je, ipak, unifikovana ulogu političkih partija. Evropska Komisija za demokratiju kroz pravo (Venecijanska Komisija) na 77. plenarnom zasedanju, 12 i 13 decembra 2008. godine usvojila je „Kodeks dobre prakse“. Kodeksom je političkim partijama, kao jedan od principa, nametnuta obaveza da obezbede dobro funkcionisanje demokratije, onemogućavajući

⁸ "This will always remain one of the best jokes of democracy that it gave its deadly means by which it was destroyed" Paul Josef Gebbels

⁹ D.M. Stojanović, "Ustavno-sudska zabrana političkih stranaka", *Pravni život* 12/1996, 310.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ D. Velički, 41.

ih da se, hipotetički, protiv iste bore, a da ostanu u granicama Ustava. Pored vladavine prava i zabrane diskriminacije, kao treći vodeći princip istaknuta je demokratija. U okviru „demokratskog principa“ konstatovano je sledeće: „Partije su sastavni deo demokratije i njihove aktivnosti treba da obezbede dobro funkcionisanje demokratije. Stoga, posvećenost demokratičnosti unutar partija osnažuje ovu opštu funkciju. Iako mali broj evropskih država detaljno reguliše ovaj zahtev, u nekoliko zemalja se od političkih partija traži da njihova unutrašnja struktura i rad budu demokratski. Ovo pozitivno iskustvo moglo bi da se podeli sa različitim državama članicama Saveta Evrope.“¹²

3. Zabrana političkih partija u Nemačkoj

SR Nemačka je decenijama bila jedina evropska država koja je u okviru svog pravnog sistema neke političke partije proglasila neustavnim. Danas se mnoge države Evrope i sveta mogu pohvaliti sopstvenim primerima zabrane političkih stranaka, uz to prisutna je i praksa ESLJP. Međutim, dugo je institut zabrane političkih partija empirijsko uporište imao samo u ovoj državi.

Savezni ustavni sud SR Nemačke (*Bundesverfassungsgericht*), ubrzo posle rata potvrdio je prisustvo na političkoj sceni nekonstitucionalnih političkih partija. Te političke partije je ubrzo i zabranio. Najpre je usledila zabrana neonacističke Nacional-socijalističke partije 1952. godine, a zatim i Komunističke partije Nemačke 1956. godine. Nakon što je doneo odluke, koje će biti predmet analize, primetan je jaz u radu Suda, kada je u pitanju ova nadležnost od skoro pedeset godina. Mnogima je, zbog toga, izgledalo da institut zabrane političkih partija u Nemačkoj više nije potreban, te da je čak i „potrošen“ potonjim zabranama.¹³

Međutim, ovaj „prekid“ ne bi bio značajan, da političke partije krajnje leve i desne orijentacije u Nemačkoj, nakon pomenutih zabrana, ubrzo nisu nastavile svoj društveno-politički život tamo gde je on prekinut trenutkom zabrane - na margini političkog zbivanja. Odnosno, da se danas, pred Saveznim ustavnim sudom Nemačke, po drugi put, za nešto više od deset godina, ne vodi postupak protiv jedne desničarske (neonacističke) partije čija snaga decenijama kopni i koja je osnovana par decenija pre prve inicijative za njenu zabranu.

Tema je značajna zbog neizbežnog pitanja, zašto naslednice tih partija nisu odmah zabranjene, kada su gotovo sa istim imenom i sa sta-

¹² Evropska komisija za demokratiju kroz pravo, Venecijanska komisija, Kodeks dobre prakse u oblasti političkih partija, Usvojen na 77. Plenarnoj sednici (11-12. 12. 2008.) Venecija, 5
<http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282009%29021-mne> 13.04.2015.

¹³ D. Stojanović, 314.

rim članstvom, ubrzo nastavile rad; te da li je, s obzirom na navedeno, zaista postojala adekvatna legislativna podloga kada je u pitanju prva zabrana političkih partija pedesetih godina ; odnosno da li su vlasti posredno, priznale grešku i omogućile svojim građanima pune političke slobode, zane-marujući član 21. Ustava, makar do 2001. godine, kada je predmetna odredba ponovo postala predmet pažnje i ekstenzivne analize, kao što je to bio slučaj 1956. godine. Neizbežno se postavlja i pitanje pozadine inicijativa za zabranu političkih partija u Nemačkoj posle 2000. godine.

3.1. Postupak za zabranu

Pravna regulativa zabrane političkih partija u Nemačkoj nije iscrpe-na Ustavom. Pored već pomenute odredbe Ustava (član 21.) propisi koji-ma se uređuje zabrana političkih partija sadržani su u Zakonu o Saveznom ustavnom sudu (članovi 13., 38., 41. i 41., 43–47)¹⁴ i Zakonu o političkim strankama (članovi 32 i 33). Takođe, pored navedenih unutrašnjih propi-sa, kada je posredi zabrana političkih partija, u Nemačkoj važe i odredbe Evropske konvencije o ljudskim pravima, prvenstveno član 11.¹⁵

Organ koji odlučuje o zabrani političke partije je Savezni ustavni sud. Odluku donosi na osnovu predloga Bundastaga, Bundesrata ili Sa-vezne Vlade, dok “zemaljska” Vlada ima nadležnost da podnese predlog samo ukoliko neka partija ima ograničeno delovanje, tačnije ukoliko deluje na njenoj teritoriji.¹⁶ Konačna odluka Suda podeljena je u više faza. Prva faza, karakteristična za nemački sistem je „prethodno ispitivanje“ slučaja, dok su ostale faze pokretanje postupka, vođenje postupka i odlučivanje.¹⁷ Zakonom o Saveznom ustavom sudu regulisana su i pitanja zastupanja stranke pred Sudom, prethodno sudijsko ispitivanje, sadržina odluke, odu-zimanje predmeta i pretresanje, pravila *ne bis in idem* i kaznene sankcije.¹⁸

Postupak zabrane političkih stranaka u nemačkom pravnom siste-mu pokazuje izvesne sličnosti sa njihovim krivičnim postupkom i to u već pomenutim institutima.¹⁹ Savezni ustavni sud presudom utvrđuje da li je stranka neustavna; a do donošenja takve odluke, delatnost partijskih

¹⁴ Gezetz uber Bundesverfassungsgericht, 1951

¹⁵ H.H. Fogel, “Zabrana političkih stranaka u Nemačkoj”, *Zbornik Ustavnog suda Republike Srbije*, 2010., 24

http://www.ustavni.sud.rs/Storage/Global/Documents/Publikacije/Ustavno_ograni%C4%8Denje_slobode_udru%C5%BEivanja.pdf 08.04.2015.

¹⁶ član 43. Gezetz uber Bundesverfassungsgericht,

¹⁷ Lj.Slavnić „Ustavni sud i političke stranke“, *Pravni život* 12/2001, 898.

¹⁸ V. Čok, “Bitni elementi postupka zabrane političkih stranaka”, *Strani pravni život* 3/1993, 11.

¹⁹ Primeni krivičnoprocesnog načela *ne bis in idem*, prethodnom postupku ispitivanja i primeni odredbi krivično procesnog prava o pretresu planidbi.

funkcionera zaštićena je partijskom privilegijom.²⁰ Za pravilnost i zakonitost postupka važno je i pitanje zastupanja partije pred sudom. Zakon o Saveznom ustavnom sudu predviđa da će pomoću statuta partije biti konkretizovano pitanje zastupanja partije u postupku. Ukoliko je iz bilo kog razloga nemoguće utvrditi zastupnike analizom statuta, Zakon o Saveznom ustavnom sudu predviđa da će pravo zastupanja partije imati ona lica koja su vodila stranku u vreme kada je ista ispoljavala delatnost zbog koje se vodi postupak.²¹ Takođe, pored nominalne zabrane političkog delovanja partije, osobito su teške posledice koje u praksi pogađaju zabranjene političke partije. Pored konfiskacije imovine u korist države ili radi “opšteg dobra” koja se mora brzo realizovati da ne bi rukovodstvo ostalo na okupu i nastavilo rad pod maskom likvidacije imovine, obavezna je i likvidacija kompletne partijske organizacije; što ne predstavlja novu meru protiv te partije, već je posledica izrečene presuda o neustavnosti partije.²²

Uprkos pritisku “demokratske javnosti” i pretežnoj saglasnosti u vezi sa opravdanošću instrumentarija militantne demokratije, zadatak suda nije jednostavan. Naime, Savezni ustavni sud je u svim slučajevima morao (tačnije, trebalo) da razmotri da li je intenzitet delovanja političke partije takav da bi ugrozio slobodno demokratsko društvo i tekovine liberalne demokratije, jer zabrana političke partije ne bi trebalo da ošteti političku slobodu, više nego što to Ustav predviđa. Naime, zabrana političke partije ne bi smela da se izrekne ukoliko partija teorijski ne priznaje načela ustavnog poretka, “osim ukoliko je njen politički kurs trajno usmeren protiv demokratskog poretka, pa svojim delovanjem pokaže plansko postupanje“. Dakle, delovanje partije mora da bude usmereno protiv elementarnih ustavnih načela, dok odbacivanje pojedinih odredbi Ustava ne može da bude osnov za deklasiranje partije protivustavnom”²³. Sud mora da utvrdi činjenice, na osnovu kojih kojih će doneti odluku da li je učinjena povreda ustavnih načela ili iz ciljeva političke partije proizlazi takva namera. Da ne bi ovaj institut (p)ostao predmet zloupotrebe, Venecijanska komisija je zaključila da “zabrana ili prinudno raspuštanje političkih partija može biti opravdano samo u slučaju političkih partija koje brane upotrebu sile ili upotrebljavaju silu kao političko sredstvo za ukidanje demokratskog ustavnog poretka, na taj način podrivajući prava i slobode garantovane ustavom. Sama činjenica da stranka zastupa mirnu promenu ustava ne bi bila dovoljna za njenu zabranu ili raspuštanje”.²⁴

²⁰ D.M. Stojanović, 313.

²¹ V. Čok, 12.

²² German History at Documents and Images, 1-3 <http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/eng/Parties%20WZ%208%20ENG.pdf>, 06.04.2015.

²³ D.M. Stojanović, 312.

²⁴ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Guidelines on Prohibition and Dissolution of Political Parties and Analogous Measures, adopted by Venice Commission at its 41st plenary session (Venice, 10-11 December, 1999, 4.

S obzirom na mogućnost uspostavljanja veze između političkih partija i udruženja građana, kroz koja se takođe mogu negovati, razvijati i ispoljavati političke aspiracije, Ustav Nemačke predviđa uslove i njihovu zabranu. Pretpostavke za zabranu udruženja građana su šire postavljene, gledano u odnosu zabrane političkih partija, te je članom 9. Ustava predviđeno da će udruženja čiji su ciljevi ili udruženja suprotni krivičnom zakonu ili su usmerena protiv ustavnog poretka ili koncepta “međunarodnog razumevanja” biti zabranjena.²⁵

3.2. Zabrana Socijalističke partije rajha (SRP)

SRP je osnovana 1949. godine kao naslednica stare Nemačke partije Rajha. Dve godine nakon osnivanja (istina, na lokalnom nivou) ova partija je pokazala svoje potencijale. Na izborima za parlamente Donje Saksonije i Bremena osvojila je 11% i 7,7% glasova.²⁶ Već od trenutka osnivanja, partija je imala svoj jasan put. Držanje njenog rukovodstva, agresivne i antisemitske note partijskih glasila, snimci govora, tvrdnje svedoka, kao i očekivanja članova i simpatizera, ukazivali su na njenu izrazitu (neo)nacističku orijentaciju.²⁷

S obzirom na očiglednu vezu sa nacističkom političkom tradicijom, predlog za zabranu ove političke partije podnet je 1951. godine od strane Savezne vlade. Na epilog postupka nije se dugo čekalo. SRP je već sledeće godine, 23. oktobra, zabranjena od strane Saveznog ustavnog suda.

U pet tačaka Sud je zapečatio sudbinu SRP. Ona je proglašena protivustavom i rasformirana je, dok je njena imovina konfiskovana i usmerena u dobrotvorne svrhe. Presudom je *najstrože zabranjeno* osnivanje organizacija koje bi bile ideološki sukcesori SRP i koje bi je praktično zamenile. Mandat članova je, na oba nivoa, proglašen nevažećim, a Sud je naredio i Saveznom ministru unutrašnjih poslova i i ministrima unutrašnjih poslova pokrajina da odluku izvrše, odnosno da će namerno kršenje odluke biti sankcionisano u skladu sa zakonom.²⁸

Citiranom presudom naveo je da SRP od osnivanja ima političke aspiracije protiv “svih”, a ne samo protiv Vlade i to pre svega protiv “oblika političkog odlučivanja u državi”. Sud je pre raspravljanja o predmetu - pitanju neustavnosti SRP, napravio malu istorijsku retrospektivu (i

²⁵ Basic Law for the Federal Republic of Germany, Article 9.

²⁶ M.Thiel, “Germany”, “The Militant Democracy” - Principle in Modern Democracies, Ashgate, Farnham, 2009, 120.

²⁷ BVerfG, 23.10.1952 - 1 BvB 1/51, 4 http://www.mik.nrw.de/uploads/media/srpverbot_01.pdf 10.04.2015.

²⁸ BVerfG, 23.10.1952 - 1 BvB 1/51, 2 http://www.mik.nrw.de/uploads/media/srpverbot_01.pdf 10.04.2015.

detaljan osvrt na ekonomsko-političke prilike razvoja NSDAP) kako bi se, postepeno došlo do položaja političkih partija u Ustavu iz 1949. godine.

Nemački ustavi u periodu nakon Prvog svetskog rata, vođeni demokratskom ideologijom, oskudno pominju političke partije, uprkos tome što je nakon uvođenja parlamentarnog sistema vlasti i proporcionalne zastupljenosti demokratski ustavni život Nemačke, u velikoj meri bio određen upravo njima. Takva postavka je bila temelj događaja koji su doveli do kraha Vajmarske Nemačke. Dalje, partiji je zamereno da se njena unutrašnja organizacija ne zasniva na principima demokratije, već na principu vođstva (*Führerprinzip*) koji je više puta pominjan u partijskim dokumentima,²⁹ kao i to da je njeno jezgro sačinjeno od “stare garde” (*alten Kämpfer*); tačnije da ona pripada konvencionalnim desničarskim partijama, koja, istina, nije bila uniformna, ali je intelektualna orijentacija partije, njena struktura i odnos pojedinca i države ukazala na tvrdi desničarsku orijentaciju.³⁰

Prilikom pripremanja postupka protiv SRP izvršen je pretres partijskih prostorija, kada je zaplenjena velika količina partijskog materijala, među kojima su bila i pisama članova, simpatizera i desničarskih organizacija, iz kojih se uočava da je SRP prepoznata kao naslednica nekadašnje NSDAP. Pismima, članovi i simpatizeri (analiza pisama čini značajan deo presude) izražavaju nadu da će stare ideje i nacistički sistem ponovo biti uspostavljen. U pismima se uočava čest pomen i duboko poštovanje prema nekadašnjem vođi Rajha - Adolfu Hitleru.³¹

Presudom je, takođe, zaključeno da je partija u svoje redove primala nekadašnje naciste, što su mahom činile i druge stranke, jer je ta pojava, s obzirom na broj od 8.500.000 članova NSDAP, bila neizbežna. Međutim, prema viđenju Suda, problem sa članstvom u SRP u vezi bivših nacista sastojao se u tome što su u pitanju bivši “tvrdokorni” nacisti, koji su ostali verni sebi i nacionalsocijalističkim idejama, te njihovo angažovanje u SRP ne bi doprinelo razvoju demokratije, već obnavljanju starih, nacionalsocijalističkih i rasističkih ideja. Ustavni sud je predmetnom odlukom zaključio da je SRP stranka nacista, ispunjena herojskim obožavanjem Rajha, ne-skrivenim antisemitizmom i odbijanjem da se odrekne veze sa Hiterovom vladom, usled čega je i proglašena neustavnom, tj. zabranjena.³²

Sud je odlukom postavio i problem koji se i danas pojavljuje u svom punom obimu. Koristeći institut zabrane političkih stranaka vlada

²⁹ S. Tuyulkina, *Militant Democracy*, Central European University Departmen of Leagal Studies, Budapest 2011, 100.

³⁰ BVerfG, 23.10.1952 - 1 BvB 1/51 http://www.mik.nrw.de/uploads/media/srpverbot_01.pdf

³¹ *Ibid.*

³² T. Marinković, “*Militantna demokratija - nekada i sada*”, priredila Vesna Beširević, Službeni Glasnik, Beograd 2013, 148-151.

može doći u iskušenja da predloži zabranu (“zabrani”) političke partije opozicije. S druge strane, postavlja se pitanje koliko je realno i u kojim je sistemima moguće zabraniti jednu, dominantnu političku stranku, bez obzira na njenu ideologiju, kao što je nespretno pokušano i u našem pravnom sistemu i to ne samo jednom.³³ Takođe, videli smo da je Refah partija adekvatan primer zabrane dominantne političke partije, na koju je Evropa, u nameri da zaštiti turski sekularizam, blagonaklono gledala (“zbog istorijskog iskustva te države i specifičnih odlika islama”). Prema nalazu Suda, značajno obeležje rada Refah partije je protivustavna delatnost i tendencija primene šerijatskog prava u unutrašnjim i spoljašnjim odnosima Turske. Ustavni sud Turske je zabranio rad Refah partiji, a ESLJP je doneo odluku, da zabranom te partije, Evropska konvencija o ljudskim pravima nije povređena.³⁴

Uprkos tome što je postupak protiv SRP bio pod izuzetnom pažnjom javnosti,³⁵ s obzirom na prikupljene dokaze i političku klimu, mnogima je još tokom postupka bilo jasno kakvu će presudu doneti Savezni ustavni sud. Samo sedam godina nakon kraha Trećeg rajha i par godina nakon uspostavljanja Savezne Republike Nemačke, mlado nemačko društvo nastojalo je da svetu i sebi dokaže da je raskrstilo sa nacističkom prošlošću i da je spremno za novu etapu.

3.3. Zabrana Komunističke partije Nemačke 1956.

Ubrzo nakon izbijanja Oktobarske revolucije u SSSR, pored nastanka mnogih komunističkih partija širom sveta, 30. decembra 1918. godine formirana je i Komunistička partija Nemačke. Postojanje ove partije, uz dva prekida, seže do današnjih dana, a njena istorija je burna. Od druge najjače stranke pre Drugog svetskog rata na tlu Nemačke, danas je to stranka bez ikakvog političkog značaja na nemačkoj političkoj sceni.

Njen najznačajniji period bio je od osnivanja do 1933. godine - u demokratiji Vajmarske Nemačke, kada je KPD imala veoma zapaženu ulogu. Ona je u tom periodu bila najznačajnija komunistička partija van SSSR. U izborima za Rajhstag ostvarivala je od početka zapažene rezul-

³³ Inicijativu “javnosti” za zabranu političke stranke, na našoj političkoj sceni, imali smo 2003. godine nakon verbalnog napada članova SRS na vice-premijerku Ivanu Dulić-Marković. Nakon toga politička partija G17 plus je pokrenula inicijativu za zabranu SRS i prikupila 80 hiljada potpisa. Međutim, imajući u vidu snagu SRS sve se završilo na osudama pojedinačnih incidenata, Z. Stojiljković, „Političke partije i politička participacija – slučaj Srbija”, Fakultet političkih nauka, *Godišnjak* 2007, 203.

³⁴ Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey, Judgment, Strasbourg, 31 July 2001 (applications nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 and 41344/98).

³⁵ H.H. Fogel, 28 http://www.ustavni.sud.rs/Storage/Global/Documents/Publikacije/Ustavno_ograni%C4%8Denje_slobode_udru%C5%BEivanja.pdf 18.042015.

tate: 1924. godine poslanici ove partije izborili su 62 mesta u Rajhstagu, 1928. godine 54 mesta, 1930. godine 77 mesta, 1932. godine (na izborima u novembru) njeni predstavnici ostvarili su, voljom građana, čak 100 poslaničkih stolica, što je bilo 16.9% kapaciteta Rajhstaga. Nakon takvih rezultata i ponovnog uspeha sledeće godine, Hitler je za paljenje Rajhstaga, optužio komuniste, otpočeo njihov progon, da bi ubrzo raspustio sve političke partije na tlu Nemačke, osim naravno sopstvene - NSDAP.³⁶ Premda KPD u Trećem Rajhu nije nikada zvanično zabranjena, njena infrastruktura i humani kapital su surovo uništeni.³⁷

Nakon okončanja Drugog svetskog rata na prostoru SR Nemačke usledila je i formalna zabrana ove partije. Predlog za zabranu podnet je 1951. godine, zajedno sa predlogom za zabranu SRP. Kada je u pitanju zabrana KPD, uočljivo je to da je odluka za zabranu ove partije doneta 17. avgusta 1956. godine, čak 4 godine nakon što je doneta odluka za zabranu neonacističke Socijalističke partije Rajha³⁸. Jedan od razloga zbog kojih je Sud prolongirao odluku je razmatranje mogućnosti da Vlada povuče predlog za zabranu KPD iz političkih razloga, kako bi izbegla potencijalne probleme povezane sa eventualnim ujedinjenjem dve Nemačke. Neke sudije Saveznog ustavnog Suda su predlagale da je bolje tako minornu stranku ostaviti da sama nestane.³⁹

Proces protiv KPD bio je dug i nezahvalan. Mnogi ga karakterišu kao isključivo politički i "mamutski"⁴⁰, a većina se slaže, i bez valjanog pravnog osnova. Obarazloženje presude je veoma detaljno, na čak 393 stranice i još je predmet proučavanja "složenosti sadržine pojma liberalne demokratije".⁴¹ U kom smeru je Savezni ustavni sud vodio predmet govori i podatak da je veliki deo obrazloženja posvećen analizi prirode marksističko-lenjinističke ideologije. Posezanje za analizom ideologije na kojoj počiva politička partija i obrazloženje na gotovo četiristo stranica ukazuje da Sud nije smatrao da je neustavnost Partije očigledna, kao što je to bio slučaj sa SRP, sa višestruko kraćim obrazloženjem, u kome je prostor posvećen analizi dokaza.⁴²

Za razliku od totalitarne prošlosti nacističkog režima, na prostoru SR Nemačke KPD takvu pozadinu nije imala. Takođe, rezultati na izbori-

³⁶ <http://spartacuseducational.com/GERkpd.htm> 20.04.2015.

³⁷ J. Keršo, *Hitler 1889-1936 Hibris*, Utopija, Beograd 2003., 573.

³⁸ Verdict of the Federal Constitutional Court Banning the KPD (August 17, 1956) <http://germanhistorydocs.ghidc.org/pdf/eng/Parties%20WZ%208%20ENG.pdf> 26.04.2015.

³⁹ S. Tyulkina, 112.

⁴⁰ Lj. Slavnić, "Konstitucionalizacija politike", Beograd, *Srpska politička misao*, 1-4/2003, 114.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*; T. Marinković, "Militantna demokratija - nekada i sada", priredila Vesna Beširević, Službeni Glasnik, Beograd 2013, 149-151.

ma su bili takvi da KPD nije mogla da zapreti demokratiji uspostavljenoj Ustavom iz 1949. godine. Komunistička partija je "oprezno formulisala svoje izborne apele u kategorijama kritike klasnih odnosa i drugih političkih i društvenih pitanja, a ne zagovaranja strane vojne intervencije". Međutim, osnovna platforma KPD sastojala se u organizovanju revolucije i uspostavljanju diktature proleterijata.⁴³ Ovo su razlozi zbog kojih je Sud morao da revidira Ustavne osnove za odluku o zabrani Partije. Između ostalih tvrdnji, zaključeno je da bi Komunistička partija, u slučaju dolaska na vlast, odbila jednakost šansi za ostale političke partije, te Sud, iako demokratski, omogućava svima da dođu na vlast, te je u ovom slučaju je napravio rezliku. Tačnije, on nije priznao to pravo onim političkim partijama koje takva prava ne priznaju drugim partijama. Zabrana KPD nije, dakle, usledila zbog stvarne opasnosti po postojanje ustavne države, već se tom zabranom želela zaštititi "konzistentnost demokratskog sistema", s obzirom na namere učesnika.⁴⁴

Sud je zabranu KPD postavio u temelj teorije liberalne demokratije. Najpre je ocenio da KPD sledi principe marksizma i lenjinizma, diktature proleterijata, nakon čega se osvrnuo na istorijsku ulogu komunizma i istorijski determinizam, te je izveo zaključak da je marksističko-lenjinistička država nespojiva sa liberalno-demokratskim principima, na kojima počiva nemačko društvo. Nakon dalje analize konkretne aktivnosti KPD, došlo se do zaključka da se partija ne zalaže za teorijsko prihvatanje marksizma, već da njena borba ima cilj, da se zalaganjem za te principe, dovede u pitanje demokratsko liberalni poredak. Dakle, Sud se bazirao na cilj partije, na ono što partija misli da može da učini u okviru svoje političke aktivnosti unutar države. Na ovaj način, Sud nije doveo u pitanje slobodno zastupanje teorijskih stavova marksizma i lenjinizma, već cilj koji ta partija želi da ostvari. Na prigovor čelnika KPD da oni nemaju nameru da sada ostvare svoj cilj, usledio je odgovorio da „nije neophodno da se sačeka da se politička situacija promeni i da političke partija stvarno i ostvari svoj cilj“.⁴⁵

Ovako obrazložene presude bi možda i moglo da izbegne prigovor da je presuda o zabrani KPD iz 1956. godine nedvosmislena politička odluka, prilagođena jednom momentu, da rukovodstvo zabranjene KPD nije samo 12 godina nakon ove zabrane formiralo Novu komunističku partiju Nemačke (NKP), koja nije bila predmet niti jedne inicijativa za zabranu, te i danas postoji, beležići rezultate slične KPD posle Drugog svetskog rata.

⁴³ S. Tuyulkina, 112.

⁴⁴ T. Marinković, 152.

⁴⁵ Z. Radović, "Granice slobode političkog delovanja", Strani pravni život 3/1993, 28.

3.4. Pola veka mirne koegzistencije

Početak novog milenijuma, skoro pedeset godina nakon zabrane partija krajnje levice i desnice u Nemačkoj, Savezni ustavni sud se našao pred novim zadacima. Presudom kojom su raspuštene političke partije (SRP i KPD) zabranjeno je njihovo organizovanje u bilo kom obliku. Međutim, rukovodstvo zabranjenih partija nije pridavalo značaj odredbama presuda, a vlasti nisu pridavale značaj potezima (starog) partijskog rukovodstva. Na krajnjoj desnici je formirana Nacionalna demokratska partija Nemačke (1964. godine) kojoj je, na izborima 1969. godine, malo falilo da pređe izborni prag od 5%; koja i danas izaziva veliko interesovanje nemačke javnosti, mada nema značajniji glasački potencijal. Komunistička partija pod nazivom Nova komunistička partija (NKP), formirana je 1968. godine od strane starog rukovodstva. Kako Lovo zaključuje, krajem šezdesetih godina, nakon oklevanja, federalne vlasti su odustale od novih predloga za zabranu tih partija “jer je sloboda političkih partija od tada, izgleda, postala važnija od njihove odanosti postojećem poretku”.⁴⁶

Najpre je 28. novembra 1964. godine osnovana partija kranje desnice - Nacionalna demokratska partija Nemačke (NPD). Ubrzo je u pokrajinama Baden Vitemberg, Bavarskoj, Bremenu, Hesenu, Donjoj Saksoniji, Rajna-Palatinat i Švezig Holštajn pokrajini osvojila ukupno 61 mandat. Od osnivanja te partije, kada su ostvareni ovi rezultati, nije bilo značajnih pomaka. Njeno članstvo je bilo u konstantnom padu, pa je na vrhuncu – 1968. godine imala 28.000 članova, da bi tridesetak godina kasnije – 1996. godine NDP imala svega 3.240. članova.⁴⁷

Komunisti u Nemačkoj su u poslednjih pedesetak godina, takođe, imali svoju partiju. Zabrana KPD 1956. godine je usledila, (ne zbog stvarne opasnosti te partije po postojanje ustavne države) već zbog “zaštite konzistentnosti demokratskog sistema, s obzirom na namere učesnika”. Pitanje je, iz kog razloga nadležni, novim predlogom, nisu inicirali postupak zabrane te partije. Tačnije, kako je uopšte moguće da uprkos zabrani KPD, i novom ugrožavanju konzistentnosti demokratskog poretka, *staro* rukovodstvo formira NKP i da ta politička partija svoju političku ideologiju i danas sprovodi. Namera NKP, sa starim rukovodstvom je gotovo ista, te je liberalna demokratija u Nemačkoj već gotovo pola veka nezaštićena. Neujednačena praksa čuvara demokratije daje pravo kritičarima koncepta militantne demokratije, da se zabranom političkih stranaka pretežno realizuju trenutni politički ciljevi.

⁴⁶ F. Lovo, *Velike savremene demokratije*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci 1999., 393.

⁴⁷ 1(2BvB 1/01)

http://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/bs20030318_2bvb000101.html 17.04.2015

3.5. Pokušaj zabrane NPD

Početak XXI veka desnica u Nemačkoj je ponovo skrenula pažnju na sebe. Savezni ustavni sud Nemačke je tokom perioda od 2001. do 2003. godine postupao u još jednom predmetu za zabranu, desničarske, Nacionaldemokratske stranke Nemačke (NPD). U optužbama koje su NDP stavljene na teret 2001. godine, između ostalog navedeno je da se ta partija od 1996. godine nametnula kao stožer mnogih pojedinaca iz neonacističkog miljea, koji su se čak probili do rukovodećih mesta u partiji. Centralno mesto optužbe je težnja NPD za organizovano podrivanje demokratske vladavine prava, "trovanja" političke klime, stvaranje straha, zavođenje madih ljudi, stvaranje ksenofobične atmosfere.⁴⁸

Postupak za zabranu ove partije je zbog formalnih razloga obustavljen odlukom Saveznog ustavnog suda 2003. godine. Predlog za zabranu Partije podneli su Savezna vlada i oba doma Parlamenta. Ono što je obležilo postupak protiv NPD su prikriveni islednici, tj. državni službenici ubačeni u redove Partije. Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova je obavestilo Sud da će jedan od svedoka da bude (ubačeni) funkcioner NPD, koji je zapravo neka vrsta prikrivenog islednika. Sud je od Ministarstva zahtevao detaljne informacije o tom svedoku, o kome, ni Sud ni NPD, nisu bili obavesteni. Nakon što je održao usmenu raspravu u vezi sa razmatranjem činjenica i pravnih aspekata, Sud je ustanovio da su, ne samo jedan, već nekoliko visokih funkcionera NPD zapravo prikriveni islednici.⁴⁹

Jedno od pitanja koje je postavljeno i to, da li će prikriveni islednici svedočiti zaista o stavovima stranke (da li su to stavovi stranke) ili je u pitanju provokacija, koju su oni izazvali.⁵⁰ Zbog toga je donet zaključak da postupak mora da se obustavi, jer je manjina od troje sudija smatrala da postoji nepremostiva prepreka za nastavak postupka, dok je većina glasala da se postupak nastavi. Takav odnos "za i protiv" nije omogućio dalji rad, jer je za postupanje Suda, potrebna je kvalifikovana većina. Za razliku od prethodna dva slučaja, Sud je u slučaju predloga za zabranu NPD doneo procesnu odluku, bez ulaženja u materijalna pitanja.⁵¹

Nakon neuspešnog pokušaja zabrane NPD, pred Savezni ustavnim sudom se, od 2013. godine nalazi novi-stari zadatak. Predmet zabrane je i ovoga puta NPD. Novi predlog je podstaknut aktivnostima terorističke organizacije NSU koja se tereti za likvidaciju osmoro Turaka, jednog

⁴⁸ Lorenzm, *Bans on political parties-The limitation of free political competition by the German Federal Constitutional Court*, Law Faculty of Ritsumeikan University in Kyoto 2013., 189-190

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ <http://www.dw.de/zabrana-ndp-a-po-drugi-put-put/a-16431072>, 07.04.2014.

⁵¹ H.H. Fogel, 28 http://www.ustavni.sud.rs/Storage/Global/Documents/Publikacije/Ustavno_ograni%C4%8Denje_slobode_udru%C5%BEivanja.pdf 17.04.2015.

Grka i jedne nemačke policajke. Nakon što je nemačka policija *utvrdila vezu* između terorističke NSU (Nacionalsocijalističkog podzemlja) i političke partije NPD, podnet je predlog za novu zabranu te partije.⁵²

4. Posledice zabrane političkih partija ili “može li se zabraniti glupost”

Mnogi upozoravaju na štetne posledice zabrane političkih partija, uprkos uočavanju potrebe za tim institutom. Problem koji se zabranom ne može rešiti je to što, uprkos zabrani jedne stranke, ostaju njeni članovi, a sa njima i ideologija. Raspuštanje jedne političke partije onemogućava delovanje njenih članova samo kada je u pitanju politički život te partije. Međutim, njihov politički angažman, raspuštanjem njihove partije, nije ograničen, niti je onemogućen. Ni krivične sankcije, ni politička ograničenja, ne računajući neposredna politička ograničenja vezana za konkretnu partiju (npr. gubitak poslaničkih mandata) ne pogađaju članove te partije koji, posle izvesnog vremena, mogu da nastave sa političkim radom i sprovođenjem ideologije, zbog koje je, najčešće, stranka i zabranjena.⁵³

Takođe, eventualna zabrana može iz različitih pobuda podstaći ekstremiste na još izraženiju političku borbu i uvrežiti kod njih svest da su na “pravom putu”. Umesto toga, možda je celishodnije, ne popularizovati neustavne partije, uglavnom slabog političkog potencijala, već ih, kako je to primetio jedan od sudija u predmetu zabrane KPD, treba pustiti da se same ugase.

Postoje i praktični razlozi protiv zabrane političke partije. Naime, političke partije moraju da prikažu svoje finansijske tokove. Praćenjem toka novca, moguće je ispratiti različite pojave vezane za svaku partiju. S druge strane, potiskivanjem partije u političko podzemlje, ova kontrola ne bi bila moguća.⁵⁴

5. Zaključak

Iz navedenog možemo zaključiti da je u Nemačkoj, institut zabrane političkih partija donekle podlegao dnevno-političkim potrebama. Zaključujemo i to da liberalna demokratija očigledno nije u tolikoj meri uzdrmana političkom borbom (postojanjem) ekstremne levice i desnice,

⁵² S.Lorenzm, 181.

⁵³ V. Čok, 18.

⁵⁴ F.Schäfer, *Sollte die NPD verboten werden?*, Konrad-Adenauer-Gymnasium Meckenheim, 2012, 8

http://www.meckenheimkag.de/mediapool/138/1387546/data/Facharbeiten/SoWi/Facharbeit_Sollte_die_NPD_verboten_werden_2012.pdf, 10.04.2015.

jer bi adekvatno reagovala na flagrantno kršenje odluka Saveznog ustavnog suda, ili bi, posle pedeset godina, trpela posledice zbog nepažnje. Reosnivanje desničarskih i levičarskih stranaka, samo nekoliko godina nakon izrečenih presuda, u velikoj meri narušava kredibilitet Saveznog ustavnog suda, pred kojim je novi težak zadatak.

Težina zadatka vezana je za odluku ESLjP u slučaju Refah Partije iz 1998. godine. Tom presudom ustanovljena je praksa da sudije ESLjP prilikom donošenja odluke, razmatraju i šanse te stranke da „svoje ciljeve protivne demokratiji, sprovede političkim putem“, te je postalo jasno da Savezni ustavni sud Nemačke, nema više pravo na grešku. Dakle, s obzirom na to da NPD uživa naklonost jedva jednog procenta nemačkog stanovništva, čak i da Ustavni sud u Nemačkoj zabrani NPD, Sud u Strazburu bi mogao da ukine zabranu i time pomogne nemačkom NPD-u, ali i neonacističkim strankama i organizacijama u čitavoj Evropi.

Nikola Pantelić
Deputy Public Prosecutor
Third Municipal Public Prosecutor in Belgrade

LEGAL AND POLITICAL SCOPE OF PROHIBITION OF POLITICAL PARTIES IN GERMANY

Summary

FR Germany was the first state in Europe that constituted political parties by the article 21 of its Constitution in such way that they could be banned in case the Federal Constitutional Court finds them unconstitutional. Even during the first years of the FR Germany's existence, the Court banned two political parties belonging to the extreme left and right of the German political scene on the Government initiative. However, soon after their ban other very similar parties were established. Aside from slightly changed names, those parties inherited most members and the ideology from the old, banned ones. The explanation of the judgment in question expressed the fear for liberal democratic system, which, according to the viewpoint of the Court, was jeopardized by the very existence

of those parties, but the fact that the parties promoting totalitarian ideologies soon afterwards continued their operation deems sincerity of such statements questionable. In addition, the issue of banning of political parties in Germany is still relevant. The far-right NPD party was not banned at the beginning of this century due to the process difficulties created by the undercover agents ('state officials'), who due to the underdeveloped party structure reached high positions in its hierarchy. A new motion for banning of NPD is eagerly expected, particularly because of the ECHR's attitude that political parties considered to be a threat to democracy need to have at least a small chance (political power) to enforce their intention by political means. NPD is today a minor political party, without any influence in the society.

Key words: FR Germany, ban of political parties, militant democracy, Federal Constitutional Court, SRP, KPD.